

7. Model alimentari: transversal

Document de treball

Aquesta és una versió intermitja del document del GT Model Alimentari - transversal. Està basada en el document de partida que va treballar en JM Mallarach i s'hi incorporen algunes de les propostes rebudes a través del framapad, de les dinàmiques participatives de la sessió de debat del 19/11/2020 o d'altres canals puntuals. En aquesta versió s'han desestimat algunes de les aportacions rebudes, i també se n'han unificat d'altres i modificat part del seu contingut per tal d'encaixar-les amb el conjunt de propostes recollides. Respecte l'anterior versió, algunes de les propostes rebudes han estat de nou redistribuïdes al llarg del document per tal d'encaixar-les al lloc on s'ha considerat més oportú. També s'hi ha afegit informació per part de la XCN de manera posterior a la sessió de debat i, tot i que en bona part correspon a l'adaptació de les propostes rebudes, també incorpora altres propostes identificades a través de converses bilaterals amb persones expertes en diferents àmbits. En vermell aspectes a resoldre. El treball de debat i aprofundiment del document de partida ha estat finançat en el marc del projecte *Erasmus+ Setting up a Learning Platform for Access to Land*.

DIAGNOSI

Estat i tendències

- El sector agroalimentari és el més potent econòmicament de Catalunya.
- Els darrers 50 anys, s'accentua el despoblament rural, es trenca la transmissió d'usos, costums i coneixements ecològics tradicionals, es perd agrobiodiversitat, es generalitza la mecanització amb combustibles fòssils barats i subvencionats, declina l'eficiència energètica, es simplifica el parcel·lari agrari, que perd bellesa i biodiversitat i s'estenen regadius en comarques senceres.
- Al mateix temps augmenta la dependència de les importacions agràries i les subvencions; la població rural activa decau del 7% a 1,5%, s'abandonen +6.000 ha conreus/any; l'autosuficiència alimentària es redueix al 40% (importem el 60% dels aliments humans) i s'ensorren molts de petits models agrícoles familiars, alguns s'orienten a l'agroturisme per sobreviure.
- Manca de relleu generacional, precarització de finques de petita escala, masculinització i invisibilització del paper de la dona.
- Repartiment injust de les ajudes de la PAC.
- Dificultat d'accés a la terra (concentració de la titularitat, preu alt, baixa mobilitat, dependent del context) i a l'habitatge.

- Només el 8% de la població consumeix aliments ecològics diàriament, però la proporció creix cada any. El 91% considera que els menjadors públics haurien d'oferir menjar ecològic.
- Els principals reptes ambientals que ha d'afrontar l'agricultura i ramaderia són la degradació de les masses d'aigua (tant en quantitat com en qualitat), la degradació del sòl (múltiples causes depenent de la zona: llaurat amb grans maquinàries, exposició del sòl, presència de metalls pesants, fitosanitaris i fertilitzants, salinització, etc.) la pèrdua de biodiversitat, el canvi climàtic, la contaminació d'aliments per plaguicides i altres substàncies, i l'alta dependència de combustibles fòssils.

Polítiques

- Llei 16/2017 de canvi climàtic. La Disposició final Novena: "Elaboració d'un projecte de llei de foment de l'agricultura i la ramaderia sostenibles."
- Llei 3/2019 d'espais agraris de Catalunya, amb el Reglament pendent de desenvolupar.
- Programa de Foment de la Producció Agroalimentària Ecològica 2015-2020.
- Pla Estratègic de l'Alimentació de Catalunya 2021-2026 (PEAC), aprovat al desembre del 2020. Algunes de les estratègies que articula són: Impuls d'un marc normatiu per incentivar la transició cap a models sostenibles; Impuls de nous models de negoci basats en la bioeconomia circular; Impuls de xarxes de distribució de venda en línia de productes locals.
- Polítiques alimentàries locals que s'impulsen des dels municipis, alguns dels quals formen part de la Red de Ciudades por la Agroecología.
- La Carta Alimentària de la Regió Metropolitana de Barcelona i la Capital Mundial de l'Alimentació Sostenible 2021.
- Reforma de la Política Agrària Comuna.

FITES

- Accés de tota la població a una alimentació sana, local, innòcua i adequada al nostre context geogràfic i cultural, avançant cap a una justícia social alimentària.
- Sistemes alimentaris locals, sostenibles i resilents davant el canvi climàtic.
- Bon estat de conservació d'espècies, hàbitats i processos ecològics associats als ecosistemes agraris.
- Zones rurals amb demografies revitalitzades i augment de la població agrària activa recolzada en un sector agroalimentari sostenible, dinàmic i diversificat.
- Població sensibilitzada i conscient del valor afegit dels aliments provinents de sistemes de producció agroecològics (en termes de salut, cultura, ús racional dels recursos naturals, preservació de la biodiversitat, manteniment del paisatge, etc.).

- Pagament d'un preu just pels productes agroalimentaris
- Organització de la petita pagesia
- La pagesia com un ofici atractiu per les noves generacions.
- Dinamització i revalorització de sòls de baix potencial agronòmic en risc d'abandonament, en línia amb el valor multifuncional que potencialment poden tenir els espais agraris.
- Preservació i revalorització de (tots) els sòls agrícoles intersticials i adjacents a totes les ciutats per destinar-los a hortes i vergers -compatibles amb espais 'verds' recreatius i saludables.

ACCIONS ESTRATÈGIQUES

Marc Normatiu

- Fomentar la integració de l'agricultura i ramaderia, a través de mesures agroambientals, eco-esquemes i d'altres mecanismes, per incrementar l'eficiència en fertilització del sòl, el segrest de carboni i la reducció de biocides.
- Polítiques concretes per garantir el relleu generacional (acompanyament, contractes de "parrainage",...) i facilitar la instal·lació progressiva als nous agents agraris: espais test agrari, **modificació de l'ordre de jove incorporació**,...
- Promoure un canvi normatiu (potser a través de la Llei de contractació pública alimentària, contemplada al Pla Estratègic de l'Alimentació a Catalunya; o creació d'una Llei de compra pública agroecològica) per tal que la compra pública d'aliments en escoles, hospitals, menjadors socials i llars d'avis/es integri criteris com l'alimentació de proximitat i ecològica. Eliminar l'extensió als municipis de la Directiva (UE) 2015/1535, dependent de la Directiva Bolkestein, en funció de la qual els Estats membres tenen l'obligació de notificar a la Comissió Europea dels projectes de reglamentacions en l'àmbit de serveis públics o contractació pública per obtenir-ne el vistiplau abans de la seva adopció.
- Implementació de les mesures agroambientals de la PAC a Catalunya, per a fomentar una agricultura i una ramaderia encarada a la conservació de la biodiversitat i l'adaptació al canvi climàtic (cap mesura agroambiental hauria de posar en risc aquests aspectes).
- Fomentar la reconversió a ecològic de les explotacions agràries, amb mecanismes com assessoraments, acompanyaments, incentius i accés al finançament.
- Concebre el sòl agrícola com un bé comú, i planificar-lo i dinamitzar-lo com a tal, prioritzant el desenvolupament d'activitats agrícoles ambientalment sostenibles, socialment justes i arrelades al territori. En aquest sentit, addicionalment als punts ja esmentats, caldria desenvolupar el Reglament de la Llei 3/2019 d'Espais Agraris i els Plans territorials sectorials agraris. En el marc d'aquesta Llei i/o d'altres, cal articular mecanismes per tal de:

- Protegir les terres més fèrtils davant del creixement urbanístic i el desenvolupament d'infraestructures (àrees agrícoles deltaiques i de fons de vall).
- Facilitar l'accés a la terra i la seguretat en la tinença de la terra a la nova pagesia compromesa amb la conservació dels valors naturals i amb projectes de producció agroecològica.
- Regular **el preu del sòl agrícola**, de manera directa (intervenint en el mercat) i/o indirecta (donant credibilitat a les figures de protecció dels espais agraris).
- Gravar fiscalment la terra en desús i, quan sigui necessari, introduir i aplicar el **procediment d'expropiació de l'ús de terra agrària abandonada**.
- Implementar fórmules innovadores per a la dinamització de terres que tenen risc d'abandonament per un baix potencial agronòmic.
- **Evitar l'acaparament de terres**
- Incorporar, en totes les planificacions de la infraestructura urbana, la transformació o conversió de solars buits i zones degradades cap a horts urbans, tenint molt en compte la contaminació dels sòls en aquestes àrees.
- Protegir i dinamitzar els espais periurbans: foment d'horts i vergers urbans i periurbans, amb suport, col·laboració i participació ciutadana.

- **Facilitar la reconversió de grans superfícies cap a models de consum més sostenibles i saludables.**

- Establir un servei de substitució: borsa de professionals que substitueixin titulars d'explotació en baixes laborals i festius, especialment pel sector ramader.
- Dotar amb més pressupost als Parcs Naturals per a que puguin donar suport a les activitats agràries compatibles amb els objectius de conservació definits.
- Definir **la capacitat de producció** agroecològica de Catalunya per abastir la seva població i **planificar el subministrament de fonts d'aliments** externes sostenibles (per evitar en d'altres països la injustícia social i la petjada ecològica).

Fiscalitat

- Internalitzar els costos ambientals negatius dels processos de producció i distribució d'aliments, gravant fiscalment els productes insans i els que impliquin un elevat ús d'insums, així com el sobreempaquetament, el malbaratament d'aliments, les llargues cadenes comercials, etc.
- Incentivar fiscalment i donar suport a les bones pràctiques comercials, com els circuits curts, els mercats cooperatius, la reducció de residus, la gestió d'excedents, etc.
- **Realitzar pagaments per serveis ecosistèmics a determinades activitats agràries i ramaderes**
- Introduir mesures fiscals per tal de promoure l'arrendament o cessió de terres en desús a projectes agroecològics.

- Reduir **la quota d'autònoms agraris** i aplicar reduccions fiscals a la pagesia que implementi models de producció sostenibles. Igualar els drets del Règim agrari amb el Règim general per ser un sector estratègic.

Governança i fiscalització

- Realitzar totes les actuacions i processos de presa de decisions amb la implicació i compromís real dels agents implicats (la pagesia). Establir els mecanismes necessaris (econòmics si s'escau) per garantir una participació representativa, posant èmfasi en facilitar la participació de sectors per ara menys organitzats (petits i mitjans productors no convencionals).
- Fomentar, acompanyar i protegir nous sindicats de petita pagesia agroecològica.
- Fomentar la participació dels consumidors i de les entitats socials i ambientals, en la definició del model alimentari, i fomentar la figura professional de les dietistes-nutricionistes en el disseny de polítiques agràries i alimentàries.
- Crear mecanismes per al seguiment i avaluació de la sostenibilitat agrícola, ramadera i pesquera a Catalunya, que assegurin la transparència de les praxis i facilitin la informació a les consumidores. Crear un mecanisme de supervisió efectiu del malbaratament alimentari.
- Promocionar sistemes participatius de garantia, alternatius a la certificació per tercera part, que incorporin criteris que valorin la proximitat i les condicions laborals dels i de les treballadores agràries. O bé establir que l'actual certificació ecològica incorpori tals criteris.
- Garantir una millor coordinació inter i intra departamental, també pel que fa a la planificació, execució i seguiment de plans i estratègies. Fer efectiva i real la taula de treball i concertació entre l'administració competent en conservació del patrimoni natural i la biodiversitat, l'administració agrària i forestal, i el sector privat: estratègia ÉsNatura.
- Recuperar la **figura de l'agent d'extensió agrària** depenent de l'administració enfront al comercial d'insums com a principal assessor de la pagesia.

Educació, recerca i sensibilització

- Analitzar, avaluar i difondre a la població els impactes negatius del model alimentari actualment predominant.
- Investigar i facilitar l'adaptació i implementació de pràctiques agràries coherents amb les previsions climàtiques.
- Facilitar l'accés a informació clau per a la dinamització de projectes agroecològics i la custòdia del territori. Per exemple, elaborar i publicar una cartografia de sòls públics,

incloent les propietats demanials i patrimonials de la Generalitat, INCASÒL i d'altres empreses públiques, així com les dels ens públics locals. Dinamitzar-ne el seu ús en clau agroecològica.

- Potenciar i replicar els serveis gratuïts de suport i acompanyament a la pagesia que desenvolupa activitats agràries sostenibles.
- Facilitar l'assessorament agrari per la millora i conservació dels processos ecològics en els espais agraris.
- Promoure programes educatius sobre nutrició des d'un punt de vista global de la cadena: producció saludable, aliments saludables, salut personal i comunitària.
- Desenvolupar una estratègia per a posar en valor el paper de la pagesia i del rol de la dona.